

§ 47. Скланенне якасных і адносных прыметнікаў у множным ліку

291. Прачытайце. Якую думку перадае аўтар у вершаваных радках?

Родны край — край азёраў гл..бокіх
І чаромхавых белых завей,
Край б..розак і сосен высокіх,
Працавітых і шчырых людзей^м.

Я. Жабко.

Спішыце, устаўляючы прапушчаныя літары. Пастаўце пытанні ад назоўнікаў да прыметнікаў, якія іх паясняюць. Вызначце, у якой форме ўжыты прыметнікі. Растлумачце, чаму яны маюць розныя канчаткі.

292. Прачытайце табліцу. Ад чаго залежаць канчаткі прыметнікаў?

Скланенне прыметнікаў у множным ліку			
Склон	Прыметнікі з асновай на:		
	цвёрды і зацвярдзелы зычныя	-г-, -к-, -х-	мяккі зычны
Н.	зімов ^{ыя} вечары бур ^{ыя} мядзведзі	гарадск ^{ія} вуліцы дараг ^{ія} сябры	ранішн ^{ія} газеты сін ^{ія} вочы
Р.	зімов ^{ых} вечароў бур ^{ых} мядзведзяў	гарадск ^{іх} вуліц дараг ^{іх} сяброў	ранішн ^{іх} газет сін ^{іх} вачэй
Д.	зімов ^{ым} вечарам бур ^{ым} мядзведзям	гарадск ^{ім} вуліцам дараг ^{ім} сябрам	ранішн ^{ім} газетам сін ^{ім} вачам
В.	зімов ^{ыя} вечары бур ^{ых} мядзведзяў	гарадск ^{ія} вуліцы дараг ^{іх} сяброў	ранішн ^{ія} газеты сін ^{ія} вочы
Т.	зімов ^{ымі} вечарамі бур ^{ымі} мядзведзямі	гарадск ^{імі} вуліцамі дараг ^{імі} сябрамі	ранішн ^{імі} газетамі сін ^{імі} вачамі
М.	(на) зімов ^{ых} вечарах (пры) бур ^{ых} мядзведзях	(на) гарадск ^{іх} вуліцах (пры) дараг ^{іх} сябрах	(у) ранішн ^{іх} газетах (у) сін ^{іх} вачах

Складзіце два сказы са словазлучэннямі *бурый мядзведзі* і *зімовыя вечары*, ужываючы назоўнікі і прыметнікі ў форме вінавальнага склону.

293. Прачытайце і адгадайце загадку.

Пад зімн.. залевай* Прыгож.. маністах*.
Стаіць каралевай — Маніст не шкадуе —
У ярк.., агніст.. Птушак^м частуе.

М. Пазнякоў.

Якое слова мае значэнне ўпрыгожанне з манет, пацерак, каштоўных камянёў, што надзяваецца на шыю?

Выпішыце словазлучэнні «прыметнік + назоўнік». Пастаўце пытанні ад галоўнага слова да залежнага. Вызначце лік і склон прыметнікаў.

Праскланяйце спалучэнне *яркія, агністыя прыгожыя маністы*.

У **назоўным склоне** множнага ліку прыметнікі маюць канчаткі **-ыя** (аснова на цвёрды і зацвярдзелы): *зімов[ыя]*, *бур[ыя]*; **-ія** (аснова на *г, к, х* і мяккі): *дараг[ія]*, *сін[ія]*.

У **вінавальным склоне** канчаткі прыметнікаў залежаць ад таго, да якога назоўніка дапасуецца прыметнік:

- В. скл. = Н. скл. (неадушаўлены назоўнік): Н. скл. *зімов[ыя] вечары*, *сін[ія] вочы* — В. скл. *зімов[ыя] вечары*, *сін[ія] вочы*;
- В. скл. = Р. скл. (адушаўлены назоўнік): Р. скл. *бур[ых] мядзведзяў*, *дараг[іх] сяброў* — В. скл. *бур[ых] мядзведзяў*, *дараг[іх] сяброў*.

У **родным і месным склонах** ужываюцца канчаткі **-ых** (аснова на цвёрды і зацвярдзелы): *зімов[ых]*, *бур[ых]*; **-іх** (аснова на *г, к, х* і мяккі): *сін[іх]*, *дараг[іх]*.

У **творным склоне** прыметнікі маюць канчаткі **-ымі** (аснова на цвёрды і зацвярдзелы): *зімов[ымі]*, *бур[ымі]*; **-імі** (аснова на *г, к, х* і мяккі): *сін[імі]*, *дараг[імі]*.

294. Прачытайце. Спішыце сказы, раскрываючы дужкі і ўстаўляючы прапушчаныя арфаграмы.

1. Я нарадзі..ся ў Беларусі^м між (*белы*), (*казачны*) бяроз (*К. Жук*). 2. У (*салігорскі*) шахтах мы сільвініт* зна..шлі. І (*рэчыцкі*) нафта фантаніць^{кл} з-пад з..млі (*М. Хведаровіч*). 3. Пра будучыню марыў я не раз. Аб людзях (*працавіты*), (*горды*), (*чысты*) (*П. Панчанка*). 4. Я ў (*светлы*) б..рэзнікі ўлюбёны, люблю блукаць і ў (*восеньскі*) б..рах (*Х. Гурыновіч*).

Вызначце лік і склон прыметнікаў. Складзіце схему першага сказа.

295. Прачытайце тэкст. Да якога стылю і жанру ён адносіцца?

Шчаслівая кніга

Вераніка прыехала да сваёй стрыечнай сястры Карыны. Дзяўчынкі размясціліся ў дзіцячым пакоі. На паліцах сядзелі прыгожыя лялькі, у крэсле месціліся пухнатыя медзвездзянаты^м, на шырокім падаконніку ў празрыстым акварыуме жылі русалкі з доўгімі валасамі, у куце стаяў вялікі лялечны домік.

Вераніка дастала з заплечніка зашмальцаваную* кнігу.

— І ў мяне такая ёсць! — сказала Карына і дастала з верхняй паліцы новенькую кніжку.

— Няшчасная мая сястрыца! — усхліпнула новенькая кніга.

— Наадварот. Я вельмі шчаслівая! — адгукнулася зашмальцованая. — Я любім.. кніга маёй гаспадыні. Яна зачытваецца маімі цікав.. гісторыямі, бярэ мяне ў падарожжы па знакаміт.. мясцінах Беларусі і ў далёк.. замежжа. Мяне не ўбачыш на кніжн.. паліцах сярод новеньк.. кніжак.

— Кожная кніга хоча быць шчаслівай^ф! — прашаптала новенькая кніга. — Няхай чытачы памятаюць пра гэта! (*Паводле К. Хадасевіч-Лісавой*).

Як вы разумееце выраз «Кожная кніга хоча быць шчаслівай»?

З аповеду зашмальцованай кнігі выпішыце словазлучэнні «прыметнік + назоўнік». Растлумачце напісанне канчаткаў.

Падзяліце тэкст на часткі. У якой частцы пададзена апісанне пакоя? Ці адпавядае яно таму, што перададзена на малюнку?

Складзіце план тэксту. Вусна перакажыце тэкст па плане.

296. Устаноўце адпаведнасць паміж фразеалагізмамі і іх значэннямі.

- 1) па гарач.. слядах;
- 2) чуж.. рукамі жар заграбаць;
- 3) на задн.. лапках хадзіць.

- а) 'карыстацца вынікамі працы іншых';
- б) 'прыслугоўваць, дагаджаць';
- в) 'неадкладна, не марудзячы'.

Вызначце, у якіх формах ужыты прыметнікі ў фразеалагізмах.

